

LATVIJAS VALDĪBAS POLITIKA PĒCKRĪZES PERIODĀ MINIMĀLĀ IENĀKUMA LĪMEŅA PAAUGSTINĀŠANAI

Taņa Lāce
Tana.Lace@rsu.lv

Atslēgas vārdi: *minimālais ienākumu līmenis, nabadzība, sociālā atstumtība, sociālās drošības sistēmas pilnveidošana*

Raksta mērķis ir analizēt valdības politiku Latvijā pēckrīzes periodā minimālā ienākumu līmeņa paaugstināšanai kā vienu no būtiskiem politikas pasākumiem nabadzības mazināšanā. Galvenie datu avoti ir informācija no CSP un Eurostat, kā arī 2013. g. Pasaules Bankas zinātniskā pētījuma “Latvija: kurš ir bezdarbnieks, ekonomiski neaktīvais vai trūcīgais?” rezultāti. Rakstā tiek analizēti arī Latvijas politikas plānošanas dokumenti un normatīvie akti un Eiropas Komisijas dokumenti, kas saistīti ar nabadzības un sociālās atstumtības jautājumu problemātiku un minimālā ienākumu līmeņa noteikšanu un pilnveidošanu.

Pētījumu dati liecina, ka monetārās nabadzības, materiālās nenodrošinātības un nevienlīdzības rādītāji Latvijā ir vieni no augstākajiem Eiropas Savienības dalībvalstīs. Garantētā minimālā ienākuma (turpmāk GMI) līmenis ir rādītājs, kas tika noteikts Labklājības ministrijas un pašvaldību pārstāvju pārrunu un panāktā kompromisa rezultātā, taču tas neraksturo iedzīvotāju dzīves standartus, bet ataino pašvaldību pozīciju un to iespējas sniegt atbalstu trūcīgākajiem iedzīvotājiem. Pasaules Bankas veiktajā pētījumā atzīts, ka GMI pabalsts ir ļoti labi mērķēts uz pašiem trūcīgākajiem iedzīvotājiem, tomēr tas ir nepietiekams gan pārklājuma (coverage), gan finansējuma ziņā. Valdība, balstoties uz krīzes mācībām un Pasaules Bankas ieteikumiem, pēckrīzes periodā izvirzīja virkni politikas iniciatīvu sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai. 2014. g. valdībā apstiprinātā koncepcija “Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu” nosaka metodoloģiski pamatotu un sociālekonomiskajai situācijai atbilstošu minimālā ienākuma līmeni. Jaunais garantētā minimālā ienākuma līmenis ļautu sekmīgāk samazināt nabadzību Latvijā un sniegt adekvātu atbalstu nabadzības un sociālās atstumtības riska grupām. Tomēr, pēc autores domām, pastāv riski šo plānu īstenošanai, jo iepriekš plānotie uzdevumi un darbu izpildes termiņi ir vairākkārt pārcelti uz vēlāku laiku. Būtiskākie riski ir valsts budžeta iespējas un piešķirtie finanšu resursi sociālās politikas pasākumu atbalstam, kā arī politiskā griba šos jautājumus risināt.

Nabadzības un sociālās atstumtības mazināšana ir svarīgs Eiropas Savienības un Latvijas sociālās politikas ilgtermiņa mērķis. Latvijas Nacionālajā attīstības plānā 2014.–2020. gadam¹ ir definēti mērķi nabadzības riska mazināšanai nodarbinātajiem un bērniem. Savukārt Latvijas Nacionālajā reformu programmā (turpmāk NRP) Latvija ir izvirzījusi mērķi līdz 2020. g. samazināt nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes māsaimniecībās dzīvojošo personu skaitu līdz 21%. Arī valdības budžeta prioritātēs nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas vai ienākumu nevienlīdzības aspekti ir iekļauti kā politikas prioritātes vai darbības virzieni.

Raksts tapis Valsts pētījumu programmas 5.2.6. projekta “Sociālo un politisko transformāciju trajektorijas pēckrīzes periodā Latvijā” ietvaros, pētot pēckrīzes politiskos un sociālos procesus Latvijā un to ietekmi uz sabiedrību. Raksta mērķis ir analizēt valdības politiku Latvijā pēckrīzes periodā minimālā ienākumu līmeņa paaugstināšanai kā vienu no būtiskiem politikas pasākumiem nabadzības mazināšanā. Nabadzības problēma Latvijā nav jauna, kaut gan Latvijas valdības kopš neatkarības atjaunošanas ilgstoši nevēlējās atzīt tās aktualitāti. Nabadzības un sociālās atstumtības risku samazināšana kā viena no Eiropas Savienības prioritātēm ekonomiskās krīzes radīto negatīvo seku dēļ ir kļuvusi vēl aktuālāka arī pēckrīzes periodā Latvijā.

Sociāli ekonomiskās situācijas raksturošanai izmantoti Eurostat dati un Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes dati. Tiek analizēti Latvijas politikas plānošanas dokumenti un normatīvie akti un Eiropas Komisijas dokumenti, kas saistīti ar nabadzības un sociālās atstumtības jautājumu problemātiku un minimālā ienākumu līmeņa noteikšanu un pilnveidošanu, kā arī 2013. g. Pasaules Bankas zinātniskā pētījuma “Latvija: kurš ir bezdarbnieks, ekonomiski neaktīvais vai trūcīgais?” rezultāti.

Globālā finanšu un ekonomiskā krīze ir atstājusi nopietnu ietekmi uz Latvijas situāciju. Ekonomiskā lejupslīde Latvijā bija viena no vissmagākajām Eiropas Savienībā. Padziļinoties ekonomiskajai krīzei Latvijā, valdība un parlaments, lai saņemtu starptautisko aizdevumu, uzsāka valsts budžeta konsolidācijas pasākumus. 2008.–2012. g. valdība pieņēma sešas konsolidācijas paketes, lai nodrošinātu finanšu ilgtspēju vidējā termiņā.² Pēc pašu politiķu un valdības pārstāvju atzinuma, budžeta grozījumi notika galvenokārt uz mazāk nodrošināto iedzīvotāju rēķina.

Ekonomiskā krīze parādīja, ka valstis ar attīstītu sociālās aizsardzības sistēmu krīzi pārdzīvo vieglāk, tās var atbalstīt vismazāk aizsargātās iedzīvotāju grupas — bezdarbniekus, nepilnās ģimenes ar bērniem, daudz bērnu ģimenes, cilvēkus ar invaliditāti u.c. Latvija nevarēja un nevar lepoties ar šādu sistēmu, tāpēc tika īstenoti ārkārtas pasākumi. Krīzes laikā Latvija saskārās ar lielām grūtībām, jo ievērojami pieauga trūcīgo un nabadzīgo iedzīvotāju skaits, kuriem bija nepieciešams valsts atbalsts un pašvaldību sniegtā sociālā palīdzība. Sociālās palīdzības jomā, reaģējot uz ekonomiskās krīzes radītajām sekām, garantētā minimālā ienākuma (turpmāk GMI) pabalsta apmērs 2009. g. laikā tika paaugstināts vairākkārt. No 2009. g. 1. janvāra līdz oktobrim šī ienākuma līmenis personai mēnesī tika paaugstināts no 38 eiro līdz 53 eiro. Turpinot pasliktināties ekonomiskajai situācijai valstī, no 2009. g. 1. oktobra to vēlreiz paaugstināja visiem GMI pabalsta saņēmējiem līdz 57 eiro pilngadīgām personām un līdz 64 eiro bērniem, neatkarīgi no pabalsta piešķiršanas laika. Lai gan krīzes laikā īstenotie politikas pasākumi minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai nedeva iespēju izkļūt no nabadzības, tie vismaz paglāba vismazāk aizsargātās iedzīvotāju grupas no grimšanas vēl dziļākā nabadzībā. Krīzes laika mācības parādīja nepieciešamību risināt minimālā ienākuma nodrošināšanas problēmas.

Krīze ievērojami pazemināja iedzīvotāju labklājības līmeni. Nabadzības un sociālās atstumtības riska grupu situācija būtiski pasliktinājās valdības pieņemto lēmumu dēļ. Nozīmīgi samazinājās iedzīvotāju ienākumi. Lai gan Latvijas valdība 2012. g. paziņoja, ka ekonomiskā un finanšu krīze ir pārvarēta, daudzu iedzīvotāju apstākļi nebūt neliecina par veiksmīgu krīzes pārvarēšanu. Var piekrist pētniekiem, ka, “neraugoties uz Latvijas straujo makroekonomiskā līmeņa atkopšanos pēc krīzes un spēju stabili izpildīt Māstrihtas kritērijus, lai pievienotos eirozonai, mikrolīmenī šie pozitīvie efekti nav transformējušies indivīdu labklājības pieaugumā”³.

Lai gan iedzīvotāju īpatsvars, kuri ir pakļauti nabadzības riskam vai sociālai atstumtībai, Latvijā pakāpeniski samazinās (no 40,1% 2010. g. līdz 30,9% 2015. g.), tomēr, atbilstoši Eurostat datiem, tas ir ievērojami augstāks nekā vidējais ES dalībvalstu rādītājs (24,4% 2014. g.)⁴.

Kā norāda politikas veidotāji Progresā ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas “Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu, laika posmā līdz 2013. g. Latvija stabili virzījās uz NRP noteikto nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes māsājniecībās dzīvojošo personu skaita samazināšanas mērķi, taču 2014. g. rādītāji pasliktinājās un mērķa sasniegšanā iezīmējās neliela novirze. Līdzīgi kā pirmskrīzes periodā, nabadzības riska pieaugums ir vērojams tādām iedzīvotāju kategorijām kā personas ar fiksētiem ienākumiem (piemēram, pensionāri), viena vecāka ģimenes, iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem. 2014. g. būtiski palielinājies to iedzīvotāju īpatsvars, kas vecāki par 65 gadiem un ir pakļauti nabadzības riskam (no 27,6% 2013. g. attiecīgajā vecumgrupā līdz 34,6% 2014. g.)⁵.

Latvijai, salīdzinot ar citām ES valstīm, raksturīgs augsts dziļas materiālās nenodrošinātības rādītājs⁶. ES-28 dalībvalstīs 2008.–2013. g. vidējais rādītājs nepārsniedza 9,9%, savukārt Latvijā pirmskrīzes

periodā (2008) tas bija 19,3%, bet krīzes gados paaugstinājās līdz 31% (2011). Pēc krīzes periodā dziļai materiālai nenodrošinātībai pakļauto iedzīvotāju īpatsvars ir samazinājies — no 19,2% 2014. g. līdz 16,4% 2015. g., tomēr tas joprojām saglabājas augsts⁷.

Latvijai ir raksturīga arī augsta ienākumu nevienlīdzība, un pēdējos gados situācija faktiski nav mainījusies. Džini koeficients Latvijā 2014. g. (35,4%) bija otrs augstākais citu ES dalībvalstu vidū. Lai gan, salīdzinot ar pirmskrīzes periodu, ienākumu nevienlīdzības rādītāji Latvijā ir nedaudz mazinājušies, tomēr 2013.–2014. g. ienākumu nevienlīdzības samazināšanā progress nav vērojams. Ienākumu nevienlīdzību atspoguļo arī cits rādītājs — Latvija ir starp tām ES valstīm, kurās piektdaļai bagātāko iedzīvotāju ienākumi ir sešas un vairāk reizes lielāki nekā piektdaļai nabadzīgāko iedzīvotāju. Lai gan salīdzinājumā ar 2008. g. šis rādītājs (7,4) nedaudz samazinājies, tomēr ienākumu kvintīļu attiecības indekss (S80/S20) 2013. un 2014. g. atkal ir nedaudz pieaudzis salīdzinājumā ar 2012. g., un tas joprojām ir viens no augstākajiem Eiropas Savienībā — 6,5⁸.

Neraugoties uz dažām pozitīvām pārmaiņām monetārās nabadzības un ienākumu nevienlīdzības rādītājos pēckrīzes gados, augsto nabadzības un sociālās atstumtības riska un ienākumu nevienlīdzības rādītāju samazināšana ir viens no Latvijas galvenajiem sociālās politikas uzdevumiem gan īstermiņā, gan vidējā termiņā un ilgtermiņā.

Kā negatīvs solis nabadzības samazināšanas rīcībpolitikā jāvērtē 2013. g. panāktā valdības un pašvaldību vienošanās par GMI līmeņa samazināšanu. No 2013. g. 1. janvāra GMI līmenis ir ticis samazināts no 57 eiro mēnesī pilngadīgai personai (64 eiro bērnam) līdz 50 eiro mēnesī visām mērķa grupām.

Eiropas Komisija savā dienestu darba dokumentā “2016. gada ziņojums par valsti — Latvija”⁹ norāda, ka ienākumu nevienlīdzība un nabadzība tajā joprojām

ir viena no augstākajām Eiropas Savienībā, ka sociālās drošības sistēma ir vāja, turklāt nevienlīdzību pastiprina arī ierobežotā veselības aprūpe. Dokumentā ir uzsvērti vairāki būtiski nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas jautājumi, problēmas un izaicinājumi, tostarp sociālās palīdzības sistēmas efektivitāte.

Par progresu valsts mērķu sasniegšanā saskaņā ar stratēģiju "Eiropa 2020" Eiropas Komisija uzsver, ka Latvijai ir labi rezultāti nodarbinātības mērķa sasniegšanā, taču lielāki centieni ir vajadzīgi saistībā ar nabadzības samazināšanu. Eiropas Komisijas rekomendācijās Latvijai pēdējos gados tiek akcentēti tādi jautājumi kā sociālās palīdzības sistēmas pilnveidošana, aktivizēšanas pasākumu pilnveidošana un nodarbinātības uzlabošana, sociālās palīdzības pabalstu pietiekamības uzlabošana, veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības nodrošināšana, darbaspēka nodokļu sloga mazināšana.

Arī Sociālo investīciju pakotnē¹⁰ tiek uzsvērti tādi jautājumi kā efektīva un ilgtspējīga sociālās aizsardzības sistēma, atbalsta sniegšana, ievērojot dzīves cikla pieeju un maksimāli koncentrējot resursus riska situācijās, personas aktivizācija un līdzdarbība.

Būtisku ieguldījumu sociālās palīdzības sistēmas, tai skaitā minimālā ienākumu shēmas izvērtēšanā deva Pasaules Bankas 2012.–2013. g. īstenotais zinātniskais pētījums "Latvija: kurš ir bezdarbnieks, ekonomiski neaktīvais vai trūcīgais?". Pētījums sniedza atbildes uz jautājumiem par notikušajām pārmaiņām sabiedrībā, krīzes atstāto ietekmi uz iedzīvotāju ienākumiem un sabiedrības noslāņošanos, kā arī par to, kuras iedzīvotāju grupas visbiežāk pakļautas nabadzībai.

2013. g. pētījumā Pasaules Banka norādīja uz nepieciešamību Latvijā īstenot plašas debates par minimālā ienākuma atbalsta adekvātumu, kā arī mehānismiem, balstoties uz kuriem, noteiktas tiesības atsevišķiem pabalstiem un to apmēriem, vienlaikus akcentējot nepieciešamību rūpīgi analizēt stimulus

pārejai no pasīvas atbalsta saņemšanas uz aktīvu iesaistīšanos darba tirgū¹¹. Pasaules Bankas sociālās palīdzības sistēmas izvērtējumā kā viens no galvenajiem trūkumiem ir norādīts zemais GMI līmenis.

Lielāko problēmu rada tas, ka GMI līmenis nav piesaistīts nevienam no rādītājiem, kas raksturo ienākumus: ne valstī noteiktajai minimālajai algai, ne māsaimniecības budžeta vidējo ienākumu apmēram, ne arī Centrālās statistikas pārvaldes aprēķinātajam iztikas līdzekļu minimumam vai nabadzības rādītājiem. GMI līmenis ir rādītājs, kas tika noteikts Labklājības ministrijas un pašvaldību pārstāvju pārrunu un panāktā kompromisa rezultātā, taču tas neraksturo iedzīvotāju dzīves standartus, bet ataino pašvaldību pozīciju un to iespējas sniegt atbalstu trūcīgākajiem iedzīvotājiem. Trūcīgas un maznodrošinātas personas statusam atbilstošie ienākumu līmeņi, kā arī GMI līmenis netiek aprēķināts, balstoties uz pamatvajadzību apzināšanu, tāpēc to atbilstību esošajai sociālekonomiskajai situācijai noteikt nav iespējams¹². OECD 2016. g. pārskatā par Latvijas darba tirgus politiku un sociālo politiku norādīts, ka viens no iemesliem, kāpēc Latvijas sociālās aizsardzības sistēma nereaģē savlaicīgāk un atbilstošāk uz ekonomikas lejupslīdi, ir tas, ka ienākumu testētie atbalsta pasākumi ir ļoti vāji saistīti ar cilvēku ienākumiem. Tā rezultātā ienākumu kritums netiek skaidri sasaistīts ar tiesībām uz lielāku pabalstu, kā tas ir citās valstīs¹³. Pasaules Bankas veiktajā pētījumā atzīts, ka GMI pabalsts ir ļoti labi mērķēts uz pašiem trūcīgākajiem iedzīvotājiem, tomēr tas ir nepietiekams gan pārklājuma (*coverage*), gan finansējuma ziņā¹⁴. Pasaules Bankas pētnieki arī secinājuši, ka iepriekš minēto iemeslu dēļ pabalstu reālā ietekme uz nabadzības samazināšanu būtiski mazinās. Latvijā kopējā publisko resursu ietekme uz nabadzības mazināšanu ir ļoti zema un niecīgi resursi tiek piešķirti programmām, kuru ieguvumi vērsti uz nabadzīgajiem. Tāpat pētījumā norādīts¹⁵, ka kopumā Latvijas izdevumi sociālajai aizsar-

dzībai saglabājas relatīvi zemi salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm. Kā viena no sistēmas nepilnībām norādīta Latvijas prakse GMI atbalsta piešķiršanā, nepiemērot ekvivalences skalas¹⁶, kā rezultātā vienas personas māj-saimniecībai vai māj-saimniecībai ar mazāku cilvēku skaitu tiek sniegts neproporcionāli zemāks atbalsts salīdzinājumā ar māj-saimniecībām, kurās ir lielāks cilvēku skaits. Tāpat pētnieki norāda, ka GMI pabalsts vienam cilvēkam ir ievērojami zemāks gan absolūtos skaitļos, gan starptautiskā skatījumā. Salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm Latvijā GMI pabalsta apmērs vienam cilvēkam ir ceturtais zemākais¹⁷.

Lai likvidētu Pasaules Bankas pētījumā atklātos trūkumus, Labklājības ministrija izvirzīja virkni politikas iniciatīvu sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai, kā arī uzsāka metodoloģisku un izskaidrojošo darbu pašvaldību sociālās palīdzības dienestos. Valdība 2013. g. otrajā pusē un 2014. g. aktīvi strādāja pie politikas plānošanas dokumentu izstrādes sociālās politikas jomā, kas iezīmēja stratēģiskos darbības virzienus sociālās drošības sistēmas pilnveidošanā, akcentējot dažādos sociālās iekļaušanas aspektus. Pozitīvi vērtējams tas, ka šajā laika periodā vērojami centieni izmantot stratēģisku, multidimensionālu pieeju. Lielākā daļa stratēģisko dokumentu atsaucas uz Pasaules Bankas pētījuma datiem¹⁸, daļa piedāvā risinājumu variantus pētījumā atklātajām problēmām un trūkumiem.

2013. un 2014. g. valdībā tika iesniegti un apstiprināti vairāki stratēģiski nozīmīgi dokumenti: "Profesionāla sociālā darba attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam", "Pamatnostādnes ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanai 2014.–2020. gadam", "Konceptcija par sociālās uzņēmējdarbības ieviešanas iespējām Latvijā", informatīvais ziņojums "Priekšlikumi sociālās drošības sistēmas pilnveidošanai", "Konceptcija minimālā ienākuma līmeņa noteikšanai", — un tie visi akcentē galvenos vir-

zienus sociālās palīdzības sistēmas reformas īstenošanā.

Nozīmīgs solis ienākumu nevienlīdzības un nabadzības mazināšanā ir Konceptcijas "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu" apstiprināšana valdībā 2014. g. 30. oktobrī. Konceptcijas mērķis ir noteikt metodoloģiski pamatotu un sociālekonomiskajai situācijai atbilstošu minimālā ienākuma līmeni, kas kalpotu par atskaites punktu sociālās drošības sistēmas ietvaros noteikto atbalsta pasākumu pilnveidošanai. Atbalstot minēto minimālā ienākuma līmeņa noteikšanas metodoloģiju, Labklājības ministrija piedāvā to "sasaistīt ar:

- 1) darbaspēka nodokļiem, lai palielinātu ienākumus strādājošajiem ar zemu darba atalgojumu;
- 2) sociālo palīdzību, lai palielinātu atbalstu nabadzīgākajiem iedzīvotājiem;
- 3) valsts sociālajiem pabalstiem, lai sniegtu atbalstu lielākiem sociālajiem riskiem pakļautajām iedzīvotāju grupām;
- 4) minimālo valsts pensiju, lai uzlabotu situāciju pensionāriem ar minimālajiem ienākumiem;
- 5) bezdarbnieka pabalstu, lai sniegtu adekvātu atbalstu iedzīvotājiem, kuri palikuši bez darba."¹⁹

Valdība ir atbalstījusi risinājumu minimālā ienākuma līmeņa noteikšanai — t.i., 40% apmērā no rīcībā esošo ienākumu mediānas, pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju, piemērojot ekvivalences skalu (1; 0,7; 0,7). Papildus pirmajam risinājumam ir paredzēts izstrādāt jaunu iztikas minimuma patēriņa preču un pakalpojumu grozu dažādiem māj-saimniecību veidiem teritoriālajā griezumā²⁰.

Valdība, apstiprinot koncepciju, bija noteikusi, ka līdz 2015. g. 1. jūlijam Ministru kabinetā jāiesniedz normatīvā akta projekts par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu. Savukārt jaunā GMI un citu pabalstu ieviešana varētu notikt pakāpeniski, sākot no 2017. gada. Tomēr iepriekš plānotie uzdevumi

un darbu izpildes termiņi ir vairākkārt pārcelti uz vēlāku laiku. Bažīgu dara arī tas, ka M. Kučinska valdības deklarācijā nav noteikts konkrēts mērķis nabadzības vai sociālās atstumtības mazināšanā²¹. L. Straujumas vadīto valdību deklarācijās nabadzības²² un ienākumu nevienlīdzības samazināšanas mērķi bija izvirzīti²³, turpretī M. Kučinska valdības deklarācijā šādi mērķi vairs netiek definēti.

Secinājumi un priekšlikumi

Valdības plānotās politikas izmaiņas, kas pieņemtas Ministru kabinetā 2013.–2014. g., atbilst “Eiropa 2020” stratēģijā noteiktajiem politiskajiem uzdevumiem, lai sasniegtu izvirzītos nabadzības samazināšanas mērķus, kā arī Latvijai izvirzītajām Eiropas Komisijas rekomendācijām. Valdības darbībā 2013.–2014. g. nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanas jomā iezīmējās centieni sākt veidot visaptverošu, uz pierādījumiem balstītu politiku nabadzības mazināšanai, taču 2015. g. laikā un jo īpaši 2016. g. minimālā ienākumu līmeņa paaugstināšanas jomā ir iestājies apsākums un pastāv bažas par šī svarīgā politikas instrumenta turpmāko likteni.

Līdz šim noteiktais GMI līmenis nav pietiekams, lai palīdzētu trūcīgajiem iedzīvotājiem izkļūt no nabadzības. Valsts un pašvaldību pabalsti sociālās palīdzības jomā “pārsvarā ir orientēti uz to, lai neļautu grimt galējā, vēl dziļākā nabadzībā. Taču līdz ar to pastāv risks iekļūt nabadzības slazdā, un jo ilgāk sociālās atstumtības riska grupu pārstāvji atrodas nabadzības slazdā, jo grūtāk no tā izrauties. Tādējādi pieaug nabadzības pārmantošanas risks nākamajās paaudzēs.”²⁴

Lai straujāk virzītos uz nabadzības samazināšanas mērķi, ir jāīsteno valdības pieņemtos pēckrīzes lēmumus minimālā ienākuma līmeņa pilnveidošanai.

Galvenie riski ir valsts budžeta iespējas, veids, kā tiek pārdalīti finanšu resursi un piešķirtie finanšu resursi sociālās politikas pasākumu atbalstam, lai mazinātu augsto

ienākumu nevienlīdzību. Plānotās pārmaiņas pieprasa adekvātu finansējumu, lai nodrošinātu iepriekš analizēto iniciatīvu īstenošanu un lai tās nepaliktu tikai labu ideju līmenī. Būtisks ir arī iesaistīto pušu (parlamenta, pašvaldību, nevalstisko organizāciju) atbalsts plānotajām pārmaiņām, veicot sociālās palīdzības sistēmas reformu. Bažas pastiprina valdības paziņojumi, ka esošajā ģeopolitiskajā situācijā jaunu pasākumu un politiku īstenošana ir problemātiska un ka galvenā prioritāte ir izdevumu palielināšana valsts aizsardzības vajadzībām saistībā ar notikumiem Ukrainā un saistībā ar ārējo politiku Krievijā, kā arī bēgļu uzņemšanas jautājumi Latvijā.

Avoti un piezīmes

- ¹ Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=253919>
- ² Dovladbekova I. Sociāli ekonomiskā situācija krīzes laikā un taupības politikas sekas. *Ekonomiskā krīze Latvijā: veiksmes stāsta pēcgarša*. Red. S. Kruks. Rīga: RSU, 2016. 62. lpp.
- ³ Brīgsa S., Broka A., Rajevska F. u.c. Krīze: izaicinājumi un iespējas sociālajai cilvēkdrošībai Latvijā. *Daudzveidīgās un mainīgās Latvijas identitātes*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 152. lpp.
- ⁴ People at risk of poverty or social exclusion. Eurostat. Sk. internetā (10.06.2016): http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=t2020_50&language=en
- ⁵ *Latvijas nacionālā reformu programma “Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai. Procesa ziņojums*. Rīga: Ekonomikas ministrija, 2016. 61. lpp. Sk. internetā (10.06.2016): https://www.em.gov.lv/lv/eiropas_savieniba/strategija_eiropa_2020_latvijas_nacionala_reformu_programma/
- ⁶ Dziļā materiālā nenodrošinātība tiek noteikta ar vairāku jautājumu palīdzību, ku-

- ros respondentiem jānovērtē māsaimniecības spēja segt šādas izmaksas: komunālos maksājumus, īri un kredītu (t. sk. līzings maksājumus par pirkumiem uz kredīta); uzturēt mājokli siltu; atļauties segt neparedzētus izdevumus no pašu līdzekļiem; ēst gaļu, putnu gaļu vai zivis, vai līdzvērtīgu veģetāro maltīti katru otro dienu; katru gadu vienu nedēļu doties brīvdienās ārpus mājām. Māsaimniecības, kuras vismaz uz četriem jautājumiem sniedz noraidošu atbildi, tiek uzskatītas par pakļautām dziļai materiālajai nenodrošinātībai.
- 7 Eurostat. Severely materially deprived people. Sk. internetā (10.06.2016): http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refresh-TableAction.do?tab=table&plugin=1&p-code=t2020_53&language=en
- 8 S80/S20 income quintile share ratio. Eurostat. Sk. internetā (10.06.2016): <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tessi180&plugin=1>
- 9 Komisijas dienestu darba dokuments 2016. gada ziņojums par valsti — Latvija. Eiropas Komisija. Sk. internetā (10.06.2016): http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/cr2016_latvia_lv.pdf
- 10 Social Investment Package. European Commission. Sk. internetā (10.06.2016): <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en>
- 11 *Latvia: "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing Post-Crisis Policy Options"*. Review of the Key Design Parameters and Legislation for Social Assistance Programs in Latvia. Latvia GMI Program: Main Design Characteristics and Comparison with Minimum Income Schemes in Other EU Member States. The World Bank. Scientific research, 2013. P. 20. Sk. internetā (10.06.2016): <http://www.lm.gov.lv/text/2524>
- 12 Lāce T. 2009. gada 1. pārskats. Latvijas minimālo ienākumu shēmu situācijas analīze, 2009. 19. lpp. Sk. internetā (10.06.2016): ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9034&langId=lv
- Kūla E. Nabadzības sliekšņa alternatīvas Latvijā. Maģistra darbs, 2013, pieejams Vidzemes Augstskolas bibliotēkā.
- 13 *OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Latvia 2016*. Paris: OECD Publishing. P. 209.
- 14 *Latvia: "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing Post-Crisis Policy Options"*. Review of the Key Design Parameters and Legislation for Social Assistance Programs in Latvia. Latvia GMI Program: Main Design Characteristics and Comparison with Minimum Income Schemes in Other EU Member States. The World Bank. Scientific research, 2013. Pp. 5, 26. Sk. internetā (10.06.2016): <http://www.lm.gov.lv/text/2524>
- 15 *Latvia: "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing Post-Crisis Policy Options"*. Expenditure and Performance Benchmarking Country Level, Expenditure and Performance of Welfare Benefits and Employment Programs in Latvia. The World Bank. Scientific research, 2013. P. 5.
- 16 Ekvivalences skalas piemēro, lai piešķirtu citu svaru katram nākamajam māsaimniecībā dzīvojošam pieaugušajam un bērnam. Piem., modificētā OECD skala — pirmajam pieaugušajam tiek pielīdzināts svars 1,0, katram nākamajam māsaimniecības loceklim vecumā no 14 gadiem un vecākam — 0,5, bet katram bērnam jaunākam par 14 gadiem — 0,3.
- 17 *Latvia: "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing Post-Crisis Policy Options"*. Analysis of the incentive structure created by the tax and benefit system. Financial incentives of the tax and benefit system in Latvia. The World Bank. Scientific research, 2013. P. 11.
- 18 *Latvia: "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing Post-Crisis Policy*

- Options*". The World Bank. Scientific research, 2013.
- ¹⁹ *Koncepcija "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu"*. Rīga: Labklājības ministrija, 2014. 38. lpp. Sk. internetā (10.06.2016): http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_ieklausana/koncepcija_fin.pdf
- ²⁰ Ministru kabineta rīkojums Nr. 619. Par koncepciju "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu". Rīga, 2014. g. 30. okt. (prot. Nr. 57 44.§). Sk. internetā (10.06.2016): <http://likumi.lv/doc.php?id=269886>
- ²¹ Deklarācija par Māra Kučinska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību. Rīga, 2016. g. febr. Sk. internetā (11.06.2016): http://www.pkc.gov.lv/images/vald%C4%ABbas_deklar%C4%81cijas/2016/20160210_MKucinskis_vald_prior_GALA_VERS.pdf
- ²² Nabadzības riska indekss ģimenēs ar trim un vairāk apgādībā esošiem bērniem 2017. g. samazināsies līdz 30%.
- ²³ Deklarācija par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību. Rīga, 2014. g. nov. Sk. internetā (11.06.2016): <http://www.pkc.gov.lv/vald%C4%ABbas-priorit%C4%81tes-2014/laimdotas-straujumas-vad%C4%ABt%C4%81-vald%C4%ABba>
- ²⁴ Lāce T. *Sociālā atstumtība Latvijā: Situācijas raksturojums un politikas analīze*. Rīga: Zinātne, 2012. 231. lpp.; Lāce T. *ESPN Thematic Report on minimum income schemes*. Latvia, 2015. P. 19. Sk. internetā (10.06.2016): <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=15162&langId=en>

LATVIAN GOVERNMENT POLICY IN THE POST-CRISIS PERIOD FOR RAISING THE MINIMUM INCOME LEVEL

Taņa Lāce

Tana.Lace@rsu.lv

Summary

Key words: *minimum income level, poverty, social exclusion, improvement of social security system*

The purpose of the article is to analyse the government policy in Latvia during the post-crisis period for raising the minimum income level as one of the essential policy measures in reducing poverty. The author has used the information of the CBS and the Eurostat as well as the finding of the 2013 World Bank research study "Who is Unemployed, Inactive or Needy? Assessing Post-Crisis Policy Options" as the sources of data. The article analyses also Latvian policy documents and regulatory acts as well as European Commission documents related to problems of poverty and social exclusion and the establishment of the minimum income level and improvement of ways for its establishment. The author undertakes the analysis of the situation in Latvia in reducing poverty and social exclusion. Research findings show that indicators of monetary poverty, material deprivation, and inequality are among the highest in the EU Member States. The guaranteed minimum income level has been established as a result of the compromise negotiated by the Ministry of Welfare and representatives of local governments;

however, it does not reveal the people's living standards but shows the position of local governments and their possibilities of providing support to the poorest population. Although the research study of the World Bank recognises that the GMI benefit is very well targeted towards the poorest inhabitants yet at the same time it is insufficient in terms of coverage as well as funding. The government has taken into account lessons of the crisis as well as recommendations of the World Bank and has identified a range of policy initiatives in the post-crisis period to improve the social security system. The Concept "On Establishment of the Minimum Income Level" approved by the government in 2014 provides a methodologically justified minimum income level that corresponds to the social economic situation. The new guaranteed minimum income level would enable to reduce poverty and to provide adequate support to social exclusion risk groups with more success. However, the author holds the opinion that there are risks for the implementation of these plans as tasks that have been planned earlier and their implementation schedules have been postponed already several times. The most significant risks that should be mentioned are the possibilities of the national budget and financial resources allocated to support social policy measures as well as the political will to address these issues.

Par autori

Mg. art. Taņa Lāce ir Rīgas Stradiņa universitātes lektore un pētniece, Komunikācijas fakultātes dekāne. Galvenie pētījumu virzieni: sociālā politika, nabadzība un sociālā atstumtība.